

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІНТЕРЕСУ ДО
НАРОДНОЇ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНОГО
ФОЛЬКЛОРНОГО ГУРТКА»**

Виконала: студентка II курсу,
групи ММ1-М21
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Ілясевич Олександра Олегівна

Керівник: **Борисова Т.В.**, кандидат
педагогічних наук, доцент

Рецензент: **Аліксійчук О. С.**, кандидат
педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІНТЕРЕСУ ДО НАРОДНОЇ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРНОГО ГУРТКА	9
1.1. Інтерес як психолого-педагогічна категорія	9
1.2. Сутність, структура і специфіка української народної музики	24
1.3. Організаційно-методичні особливості діяльності шкільного фольклорного гуртка.....	35
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІНТЕРЕСУ ДО НАРОДНОЇ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ДІЯЛЬНОСТІ ШКІЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРНОГО ГУРТКА	43
2.1. Діагностика сформованості інтересу до народної музики школярів-учасників шкільного фольклорного гуртка	43
2.2. Методика формування інтересу до народної музики у процесі діяльності учнівського фольклорного гуртка	50
2.3. Хід та результати дослідно-експериментальної роботи.....	62
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	78

ВСТУП

Актуальність теми. Важливим завданням сучасної освіти є формування особистості, яка житиме в новому тисячолітті, володітиме необхідними для успішної життєдіяльності знаннями, вміннями, новітніми технологіями, а також зберігатиме національну ідентичність, буде носієм культурного коду української нації, популяризуватиме великі надбання нашого народу у світі та примножуватиме культурну скарбницю своєї Батьківщини.

Саме з цих причин державна політика у сфері освіти націлює вчительську спільноту на необхідності якомога ширшого залучення учнів до вивчення шедеврів національної спадщини у сфері культури, орієнтації чинного освітнього процесу на формування патріотизму юних громадян України, усвідомлення національної ідентичності із славним минулим рідного народу, утвердження у національних ідеях свободи, справедливості, гідності і честі, що є ключовими для української нації. Ці стратегічні освітянські орієнтири знайшли своє відображення у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, а також у Концепції нової української школи, що визначає ключові напрямки роботи саме із молодшими школярами.

Освітня галузь мистецтва надає можливість дитині вже із перших років шкільного навчання усвідомити себе як духовно значущу особистість, розвинути вміння художньо-естетичної, моральної оцінки навколишнього світу, вчить учнів засвоювати неминущі цінності культури, переймати духовний досвід поколінь. Мистецтво виступає засобом формування світогляду дитини в цілому, як в естетичному, так і у морально-етичному вимірі. Саме в процесі мистецької діяльності активізується асоціативне, образне мислення дітей, розвиваються їх творчі здібності, набувається досвід творчої роботи, формується їх індивідуальність.

Серед багатьох різновидів мистецької діяльності учнів особливо важливе місце займає вивчення народної музики, кращих зразків музичної фольклорної спадщини українського народу.

Так, музичний фольклор, будучи колективною творчістю народу, впродовж століть вбирав життєвий досвід, колективну мудрість пращурів і передавав їх молодим поколінням, активно пропагуючи високі моральні норми й чесноти, естетичні ідеали та цінності.

Музичний фольклор має яскраво відображену дидактичну спрямованість. Багато зразків вітчизняного музичного фольклору створено спеціально для дітей і продиктовано великою народною турботою про молодь – майбутнє кожної нації.

Музичні твори фольклорного походження супроводжують дитину від самого її народження. З давніх-давен живуть у народному побуті колискові пісні, дитячі «приспівки», забавлянки тощо. Вони захоплюють яскравими поетичними образами, викликають в дітей позитивні емоції, зміцнюють світле, життєрадісне сприйняття життя, допомагають зрозуміти, що таке добро і зло, що прекрасне, а що – потворне.

Твори, створені народною колективною творчістю спеціально для дітей, становлять особливий напрямок – дитячий музичний фольклор. Найяскравіші зразки дитячого музичного фольклору характеризуються глибоким проникненням у психіку дитини, тонким врахуванням особливостей дитячого сприймання, відсутністю нав'язливих повчань тощо.

Народна музична творчість розкриває найсуттєвіші зв'язки і закономірності життя, залишаючи осторонь індивідуальне, незначуще. Вона окрім виконання музично-естетичних функцій, формує найважливіші і прості поняття про життя і про людей, виховує у дітей естетичне ставлення до природи, до праці, до всієї навколишньої дійсності, вчить бачити красу у людських стосунках, навчає юних українців шанувати народні споконвічні традиції, шанобливо ставитись і пишатись героїчним минулим української нації.

Така близькість народної музичної творчості до дитинства, велика емоційна сила і виразність її образів визначають місце фольклорних творів у музичному вихованні дітей, адже твори музичного, зокрема пісенно-поетичного фольклору володіють надзвичайно широкими можливостями для інтелектуального, естетичного, морального виховання зростаючого покоління.

Важливим чинником внутрішнього світу кожної людини, який активізує багато психологічних процесів і спонукає особистість до постійного й систематичного удосконалення у певній царині, є інтерес. Саме інтерес до визначеного об'єкта, предмета або явища здатен сформувати у людини позитивну мотивацію до їх більш глибокого вивчення, активізувати процеси пізнання їх невідомих або прихованих властивостей, досліджувати їх деталі тощо.

Відтак, для забезпечення пізнання молодшими школярами багатой скарбниці вітчизняного музичного фольклору, народної музики вчителі музичного мистецтва повинні спрямовувати зусилля саме на формуванні інтересу до неї, віднаходити ефективні методичні засоби, які зможуть зробити народну музику привабливою для кожної дитини, спонукати школярів до розширення знань українського музичного фольклору, удосконалення вмінь виконання його зразків, що можна здійснити лише шляхом залучення їх до відповідної музично-творчої діяльності.

Ефективність вирішення цих завдань безпосередньо залежить від активного залучення учнів до різноманітних форм гурткової роботи, зокрема до занять фольклорного гуртка, оскільки саме у процесі роботи шкільного фольклорного гуртка розкриваються більш ширші часові можливості, у порівнянні з традиційним уроком музичного мистецтва, що дає змогу опанувати більше зразків народної музики. Крім того, гурткова робота за своєю природою характеризується більшою психологічною невимушеністю, відсутністю примусу, діти зосереджені лише на творчості, на реалізації своїх особистих творчих намірів і прагнень, на творчу співпрацю з іншими у

єдиному колективі однодумців, що дає вчителю можливість опосередковано здійснювати формування гармонійної особистості дитини, здатної досягнути фольклорну спадщину свого народу на інтелектуальному, духовному й практичному музично-виконавському рівні.

Отже, зважаючи на значний потенціал народної музики, вітчизняного музичного фольклору щодо гармонійного розвитку особистості юних громадян нашої країни, гостро постає питання віднайдення ефективних шляхів та засобів формування у дітей, починаючи із самого раннього шкільного віку, інтересу до її вивчення, прагнення до більш глибокого пізнання світу національної народної музичної культури на інтелектуальному, емоційному та діяльнісному рівнях через різні форми організації освітнього процесу.

Всі ці твердження обумовлюють актуальність обраної нами теми магістерського дослідження: «Формування у молодших школярів інтересу до народної музики в процесі діяльності шкільного фольклорного гуртка».

Ступінь наукової розробленості проблеми. Феномен «інтересу» як потужного рушія будь-яких форм людської діяльності з давніх часів цікавив багатьох представників гуманітарної галузі, що знайшло своє відображення у чисельних фундаментальних працях та наукових розробках відомих психологів та педагогів. Серед них: Артемова Л., Бібік Н., Будз П., Ващенко І., Вікторенко І., Гордон Л., Савченко О., Савчин М., Сухомлинський В., Киричук О. та ін.

Чималий пласт наукових розвідок видатних музикознавців, музичних діячів, виконавців, фольклористів присвячено проблемам визначення сутності, змісту, структури української народної музики, виявленню її специфічних ознак по відношенню до народної музики інших країн світу. Ці питання досліджувались Гордійчуком М., Кошицем О., Колесою Ф., Дейчем М., Левчук Я., Осипцем Р., Квіткою К., Удодом Л.

У науковій літературі існує також достатня кількість праць науковців, що ретельно вивчають проблеми організації фольклорних гуртів, змісту та

методичних особливостей роботи у фольклорному колективі, зокрема у дитячому фольклорному колективі. Відомими дослідниками у цій царині є: Шемет Л., Савельєва С., Садовенко С., Отич О., Осадченко Л., Лановик М., Кутковець М., Коваль Т. та ін.

Однак, надаючи належну оцінку повноті внеску у наукову розробку проблеми використання народної музики у роботі із школярами, зокрема у процесі роботи учнівських фольклорних гуртків, зазначимо, що не всі її аспекти знайшли своє повноцінне відображення у науковій літературі. Так, немає спеціальних наукових розвідок, присвячених проблемам формування інтересу до народної музики, націлених саме на аудиторію молодших школярів, недостатньо чітко визначено способи методичного забезпечення формування інтересу до народної музики саме у школярів-учасників шкільного фольклорного гуртка.

Відтак, враховуючи актуальність проблеми формування у молодших школярів інтересу до народної музики в рамках організації гурткової роботи у сучасній початковій школі, а також зважаючи на недостатню наукову розробку її окремих аспектів, нами було обрано таку тему магістерської роботи: «Формування у молодших школярів інтересу до народної музики в процесі діяльності шкільного фольклорного гуртка».

Мета дослідження – обґрунтувати, розробити та довести ефективність методичного інструментарію формування у молодших школярів інтересу до народної музики в процесі діяльності шкільного фольклорного гуртка.

Об'єкт дослідження – процес формування у молодших школярів інтересу до народної музики в освітньому процесі сучасної початкової школи.

Предмет дослідження – методичний інструментарій формування у молодших школярів інтересу до народної музики в процесі діяльності фольклорного гуртка.

Згідно з поставленою метою роботи необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дослідити та проаналізувати наукові праці психологів та педагогів з питань формування інтересу, визначити сутність і змісту поняття «інтерес» як психолого-педагогічної категорії;
- здійснити аналіз наукових опрацювань дослідників вітчизняного музичного фольклору і визначити сутність, структуру та специфічні ознаки української народної музики;
- проаналізувати наукові дослідження щодо гурткової роботи із сучасними школярами, визначити основні організаційно-методичні засади роботи шкільного фольклорного гуртка;
- визначити показники сформованості інтересу до народної музики;
- провести діагностику сформованості інтересу до народної музики в молодших школярів;
- розробити та експериментальним шляхом перевірити методіку формування у молодших школярів інтересу до народної музики в процесі діяльності шкільного фольклорного гуртка.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть слугувати студентам та вчителям-практикам в організації навчально-виховного процесу молодших школярів.

Методи дослідження. Для розв'язування поставлених завдань використано такі методи наукового дослідження: теоретичний аналіз наукових літературних джерел, синтез, узагальнення, порівняння, конкретизація, спостереження, бесіда.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі ліцею №10 м. Кам'янець-Подільський. У дослідженні взяли участь 12 учнів.

Апробація результатів дослідження: результати дослідницької роботи оприлюднювались на наукових конференціях студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дослідження викладено в одній одноосібній науковій публікації.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається з вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел, який включає 76 найменувань. Загальний обсяг магістерського дослідження – 88 сторінок. Список використаних джерел – 6 сторінок. Робота містить 5 таблиць.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної та музично-педагогічної літератури, а також проведена експериментальна робота дозволили зробити такі висновки:

- поняття «інтерес» у контексті навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів можна трактувати як комплексно-структурований феномен, що складається із позитивної мотивації учнів до того або іншого різновиду діяльності, активності самостійних пошукових дій із вивчення визначеного предмета діяльності, прагнення заглибитись, пізнати його приховані деталі, невідомі аспекти, який супроводжується емоційним підйомом, ентузіазмом у пізнанні нового, і, відповідно, здатен виступати потужним фактором забезпечення успішної освітньої роботи із аудиторією молодших школярів;
- сутність української народної музики полягає у її органічному поєднанні із історією нашого народу, здатності відображати ідеї, потреби, прагнення української нації на різних етапах її існування, а також розкривати багатий емоційний світ українців, характеризувати нас як самобутню суспільно-політичну спільноту засобами народно-інструментальної та пісенно-поетичної музичної мови;
- структура української народної музики охоплює інструментальні, пісенно-поетичні різновиди, обрядові, мелодекламаційні різновиди, які у єдності своїх основних жанрів спричиняються до відтворення через музичні образи життя народу;
- специфіка української народної музики полягає у надзвичайному розмаїтті її жанрової палітри, у широті тематики народної музичної творчості, яка віддзеркалює у найменших деталях життя народу, а також, що особливо важливо, у красі і витонченості мелодики, що

визнано відомими світовими музичними діячами і виступає запорукою її популярності у світі;

- основними організаційно-методичними особливостями діяльності шкільного фольклорного гуртка виступають: спрямованість діяльності гуртка на утвердження у свідомості школярів-учасників історичної пам'яті власного народу за допомогою збереження та поширення традицій і звичаїв українців; організація діяльності гуртка на засадах широкого використання кращих зразків музичної народної спадщини з опорою на народно-пісенну творчість (як найприроднішу та найдоступнішу для дітей молодшого шкільного віку); залучення учнів-учасників до елементарної пошукової фольклорно-збирацької діяльності; використання у роботі гуртка методів театралізації, інсценізації музичного матеріалу, колективної роботи у царині розробки сценаріїв народних дійств та обрядів, добору засобів їх художньо-декоративного збагачення; використання під час ознайомлення та роботи над музичними фольклорними творами елементів народознавства з метою поглиблення розуміння школярами народних традицій та побуту; постійний психолого-педагогічний супровід з боку керівника гуртка, підтримка проявів самостійності у вирішенні виконавських завдань;
- експериментальна робота здійснювалась впродовж трьох етапів (констатувальний, формувальний, контрольний);
- для здійснення діагностичних дій основі опрацювання наукових праць відомих фахівців у галузі психології, мистецтвознавства, фольклористики, музичної педагогіки було визначено показники інтересу молодших школярів до народної музики: ставлення учнів до народної музики, рівні їх активності на заняттях фольклорного гуртка, у процесі виконання творчих завдань; потреба у самоосвіті щодо вивчення української народної музики як на рівні самостійного опанування інформацією щодо народної музики, так і

на рівні самоудосконалення своїх вмінь виконувати українську народну музику; здатність до використання знань, умінь і навичок, отриманих на заняттях фольклорного гуртка, у самостійному творчому житті. Визначено також рівні сформованості інтересу молодших школярів до народної музики (високий, середній, низький);

- початкова діагностика засвідчила здебільшого переважання середнього рівня сформованості інтересу учнів до народної музики;
- під час формувального експерименту у діяльність шкільного фольклорного гуртка поетапно впроваджувався розроблений методичний інструментарій. Перший етап – учні залучались до елементарної ігрової діяльності (традиційні народні ігри «Зайчик», «Коза»), створювали імпровізований музичний супровід на дитячих шумових інструментах, що відтворював рухи звірів, імітували голосом їх характер тощо. Другий етап носив більш ускладнений характер і передбачав поєднання ігрової та пізнавальної діяльності: ознайомлення учнів з походженням народної гри, атрибутами та дійовими особами, розповіді, як цю гру грали у давнину (гра «Горю, дуб», гра «Кривий танець»); розповіді легенд, пов'язаних із вивченням народних пісень («Легенда про вербу», «Легенда про калину»); ознайомлення із малими формами фольклору під час вивчення музичних фольклорних творів процес вивчення фольклорних творів (прислів'ями, приказками, загадками); проведення інтерактивних бесід за темами «Музика», «Народ» (самостійний добір учнями прислів'їв, приказок, складання ребусів, кросвордів, створення власних мелодій для колискових, спів їх лялькам). Третій етап передбачав спрямування зусиль на активізацію творчої і удосконалення музично-виконавської діяльності учасників фольклорного гуртка, участь у фольклорних святах: «Цілий рік», «Сільські посиденьки», «Осінні посиденьки»

- (робота над народно-пісенним матеріалом, формування навичок співацького дихання, голосоутворення, правильної народної манери співу, використання скоромовок на звуки основної зони з рухами, тупотінням і плесканнями, елементи артикуляційної гімнастики (для рухомого язика, губ, щік, піднебіння); словесні вправи для м'якого піднебіння; вправи-поспівки; створення елементарного інструментального супроводу на дитячих народних музичних інструментах, підготовка костюмів, виготовлення бутафорії, костюмів, декорацій, підбір приказок, лічилок, небилиць тощо);
- результати проведення контрольних діагностичних дій наприкінці експерименту засвідчили ефективність розробленого методичного інструментарію формування інтересу молодших школярів до народної музики та доцільність його застосування у освітньому процесі сучасної початкової школи.

Проведене дослідження створює підстави для висловлення пропозицій щодо використання розроблених нами методичних елементів як додаткових засобів формування культурологічної, мистецької компетентності учнів, а також з метою оптимізації патріотичного виховання молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аза Л. О., Лавриненко Н. В. Батьків авторитет. Київ: Політвидав України 1986. 92 с.
2. Артемова Л. Г. Моральні норми засвоюються з дитинства. Київ: Головне вид-во, 1968.48 с.
3. Артемова Л. Г. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися //Дошкільне виховання. 2000. №5. 6-7 с.
4. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Київ: Віпом, 1987. 97 с.
5. Блудова Ю.О. Організація позитивної мотивації молодших школярів до формування художньо-естетичного смаку. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/9-1_2019.pdf
6. Будз П. Виховання характеру // Шлях виховання й навчання. 1928. Ч. 11. С.1-8; Ч.12. С.4-9.
7. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : збірник наукових праць / за ред. О. Антонової, В. Павленко. Житомир: ФОП Левковець Н. М., 2017. 252 с.
8. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 191 с.
9. Виховання української еліти в системі національної освіти України: матеріали науково-практичної конференції (19-20 червня 1997) / Під ред. В. Вовка, І. Б. Ковальчука. Львів: За вільну Україну. 1997. 146 с.
10. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Львів., 1996.
11. Вікторенко І. Л. Формування пізнавальної активності молодших школярів. Словянськ, 2001. С.27-34
12. Гнутель Я. Б. Виховна робота в сучасних умовах: теорія і методика. Тернопіль : АСТОН, 1998. 264 с.

13. Гордійчук М. М. Перлини української народної пісні. Пісенник// упорядник М.М. Гордійчук. Київ: «Музична Україна», 1991, 167 с.
14. Гордон Л. Д. Психологія і педагогіка інтересу. Київ: Радянська школа, 1940. 123 с.
15. Горохович А. Плекаймо в дитині і розум, і душу. Дрогобич: Бескид 1992.
16. Гумінська О. О. Уроки музики: [Метод. посіб.] / Гумінська, Оксана Олексіївна; Худож. В. А. Басалига. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 104 с.
17. Дейч О. Народна творчість у вихованні школярів // Початкова школа. № 7. 1998. С.54-55.
18. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор: Віршовані жанри. Київ: Наукова думка, 1981. 272с.
19. Дроб'язко П. І. Українська національна школа: витоки і сучасність. Київ: Видавничий центр «Академія», 1997. 184 с.
20. Етнонаціональний розвиток України (терміни, визначення, персоналії). За ред. Ю. І. Римаренка, І. Ф. Кураса. Київ, 1993.
21. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова / АН УРСР. Гя-т мовознавства ім.О. О. Потебні. Київ: Наук, думка, 1987. 244с.
22. Жаркова І. І., Мечник Л. А. Я і Україна. Природознавство: Зошит для 4 класу. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 48 с.
23. Заброцький М. М. Педагогічна психологія: Курс лекцій. Київ: МАУП, 2000. 100 с.
24. Заглада Н. Побут селянської дитини. Київ, 1964. 298 с.
25. Киричук О. Б. Виховання в учнів інтересу до навчання. Київ: «Знання», 1986. 48 с.
26. Киричук О. І. Навчальні інтереси молодших школярів. Київ: Рад. Школа, 1982. 128 с.
27. Кислюк О. Співвідношення понять "мотив", "стимул", "потреба" та інтерес до навчання // Соціальна психологія. 2004. № 5 (7). С.109-118.

28. Кіт Г., Тарасенко Г. Українська народна педагогіка : курс лекцій : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : Едельвейс і К, 2008. 302 с.
29. Коваль Т. Психолого-педагогічні особливості використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з молодшими школярами. Молодий вчений : науковий журнал. №11 (51). Херсон, 2017. С. 329–334.
30. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154
31. Концепція нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
32. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко. Київ: Рад. Школа, 1989. 608 с.
33. Кошиць О. Про українську пісню і музику // Народна творчість та етнографія. 1999. №1. С. 2-3.
34. Кравець В. Психологія сімейного життя: У 2 т. Тернопіль, 1995. Т.1.
35. Крутецький В. А. Психологія: Підручник для учнів пед. училищ: Просвіта. 1980. 352 с.
36. Кутковець С. Б. Організація фольклорно-пошукової роботи // Початкова школа. № 6. 1996. с.24
37. Кучинський М. В. Роль усної народної творчості у розвитку молодших школярів. Початкова школа. № 1. 1993. с.27-31
38. Лановик М. Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ: Знання – прес, 2006. с.95-116.
39. Левчук Я. М. Традиційний український дитячий фольклор: когнітивні можливості формування світогляду: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.07. Київ. нац. ун-т ім.Т. Шевченка. Київ. 2008. 17 с.
40. Лозниця В.С. Основи психології та педагогіки: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2001. 288 с.
41. Лорка Ф.Г. Колискові пісні. Думки про мистецтво. Київ: Мистецтво, 1975. С.84-105.

42. Люблінська Г. О. Дитяча психологія. Київ: Вища школа, 1974. 40 с.
43. Мартинюк І. В. Національне виховання: теорія і методологія. Київ. 1995.
44. Мачушник О. Л. Пізнавальна активність як психологічна проблема. Вісник Житомир. держ. Університету ім. І. Франка. 2003. №13. 387 с.
45. Мільченко Г. В. Загадки як засіб розвитку мислення першокласників. Розкажіть онуку. № 8. 2007. с.111
46. Мовчун Л. Запрошуємо у світ літературних термінів. Початкова школа. № 10. 2003. С.35.
47. Олійник І. Колискові пісні: Розробка уроку. Мистецтво та освіта. 2002. №4. С. 19-20.
48. Осадченко Л. Методика роботи над загадками і скоромовками. Початкова школа. № 6. 2000. с.6 -7.
49. Осипець Р. Українська народна пісенна культура як засіб формування національної самосвідомості: Українознавство. Рідна школа. 1999. №11. С. 11-14.
50. Основи психології / За заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. Київ: Либідь, 1996. 632 с.
51. Отич О. Виховання як духовне преображення особистості. Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки». 2019. Вип. 8. С. 125–135.
52. Отич О. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: монографія / за ред. І. Зязюна. Чернівці: Зелена Буковина, 2007. 752 с.
53. Очаковська Ю. О. Музика: Метод. розробки уроків для 2 кл. серед. загальноосвіт. шк. Харків: Факт, 2002. 103 с.
54. Паращин П. Дайте дітям характер. Авангард. 1980. Ч.5. С.297-300.
55. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін. Київ: Генеза, 1998. 268 с.

56. Рудницька О. П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: навч. Посібник. Київ: ЕксОб, 2000. 65 с.
57. Рудакова Т. І. Дидактична гра – дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів. Початкова школа. 2005. № 16. С. 7-13.
58. Савельєва С. Використовуючи усну народну творчість. Початкова школа. №10. 1998. 50 с.
59. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Генеза, 1999. 368 с.
60. Савченко О. Я. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів. Київ: Рад. Школа, 1982. 176 с.
61. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. Київ: Генеза, 1999. 256с.
62. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія. Київ: Академвидав. 2001. 125 с.
63. Семиліточка: Українські народні казки. (Упорядкування, вступна стаття Л.Ф. Дунаєвської). Київ: Веселка, 1990. 319 с.
64. Скрипниченко О. В. Зміна динаміки розумового розвитку учнів 1-2 класів залежно від змісту навчання. Психологія: Респ. наук.-мет. зб. Київ: Рад. шк., 1967. Вип. А . С. 3-20.
65. Словник сучасної української мови: В 11т. Київ: Наук, думка, 1973. Т.5. 407 с.
66. Стельмахович М. Виховні цінності традиційної української родини. Цінності освіти і виховання. Київ: Либідь. 1997.
67. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка. Київ: ІСДО. 1996.
68. Удод Л. І. Вивчення усної народної творчості. Київ: Рад.школа, 1986.
69. Український дитячий фольклор / Упорядник Бойко В. Г.. Київ. 1962. 365 с.
70. Українські народні мелодії. Зібрав Климент Квітка. Київ: Слово, 1922. 216с.
71. Українські народні пісні: Календарно-обрядова лірика. Київ: ДПВ, 1963. 569 с.

72. Цимбалістий В. Родина і душа народу. Українська душа. Київ. 1992.
73. Цимбалюк В. І. Дивограй: навчальний посібник з українознавства для 2 класу. Київ. Педагогічна думка, 2001.
74. Шемет Л. Прилучення дітей до фольклорної спадщини в умовах урбанізованого середовища. Рідна школа. №1, 2004. 22 с.
75. Щолокова О. П. Формування національно-культурної ідентичності як проблема педагогіки мистецтва. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип.152. Кіровоград: РВВКДПУ ім. В.Винниченка, 1.217.С. 63-69.
76. Щолокова О. П. Формування пізнавального інтересу майбутніх учителів мистецьких дисциплін на засадах художньо-ментального досвіду. Інноваційна педагогіка. Вип. 47. 2022. С.81-85.